

KLASİK GİTARDA SÜSLEME TEKNİKLERİ ÜZERİNE YENİ BİR ARAYIŐ: SAĞ EL ÇİFT TEL SÜSLEMELERDE SOL EL İLE SESLENDİRME

A NEW APPROACH TO CLASSICAL GUITAR ORNAMENTATION
TECHNIQUES: PLAYING NOTES WITH LEFT HAND FINGERS ON
RIGHT HAND CROSS-STRING TRILLS

DR. ÖĐR. ÜYESİ **ALP OZAN BURSALIOĞLU**

Pamukkale Üniversitesi Müzik ve Sahne Sanatları Fakültesi

Müzik Anabilim Dalı Gitar Bölümü

alp_ozan@yahoo.com

ORCID ID: 0000-0002-6032-4002

Öz: Müzikte süsleme, icracıların yaratıcılıkları doğrultusunda melodileri daha güzel kılmaları için kullanılır ve enstrümandan enstrümana, dönemden döneme değişiklik gösterir. Süslemeleri işaret eden semboller de farklılıklarına göre birbirlerinden ayrılmıő, çağlara ve ülkelere göre farklılıklar göstermiştir. Klasik gitarda farklı teknikler kullanılarak süsleme yapılabilmektedir ve bu tekniklerin farklı avantaj ve dezavantajları vardır. Bu makalenin odağında olan 'sağ el çift tel' süslemelerinin sahip olduğu dezavantajlara çözüm olarak 'sol el ile seslendirme' tekniği sunulmakta ve örneklerle detaylı bir şekilde açıklanmaktadır. Ayrıca tekniğin diğer potansiyel kullanım alanları, repertuvara etkileri ve icracılara kazandırabileceği diğer teknik imkânlardan bahsedilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Klasik Gitar, Süsleme, Barok, Bach, Scarlatti.

Abstract: Ornamentation in music is used by performers in order to make melodies more pleasant and it varies from instrument to instrument and from era to era. The symbols that point different types of ornamentations also differ from countries and through history. In classical guitar, ornaments can be performed using different techniques with different advantages and disadvantages. The focus of this article 'playing notes with left hand fingers' is given as a solution to the disadvantages of 'right hand cross-string' technique and explained with detailed examples. Other potential uses, effects on repertoire and other possible technical advantages for performers are also mentioned.

Keywords: Classical Guitar, Ornamentation, Baroque, Bach, Scarlatti.

1. Giriş

Müzikte süsleme, nota eklenerek ya da ritmik değişiklikler yapılarak melodinin zenginleştirilmesidir. Batı müziğinde süslemeler, önceden tamamlanmış eserlere eklenerek onları daha güzel hale getirmek için kullanılır. Süsleme, batı Avrupa'da ülkelere ve çağlara göre büyük değişiklikler gösterir. Bazı süsleme stilleri, enstrümanların sınırlarından kaynaklanmışken diğerleri tekrarlara çeşitlilik katma isteğinden doğmuştur. En yaratıcı olarak süsleme doğaçlama ile ilişkilendirilir ve bu nedenle 18. yy sonlarına kadar icracılar müziğin etkileyciliğini arttırmak için gösterişli süslemeler ile doğaçlamayı öğrenmişlerdir (Encyclopædia Britannica, goo.gl/W7d7FR).

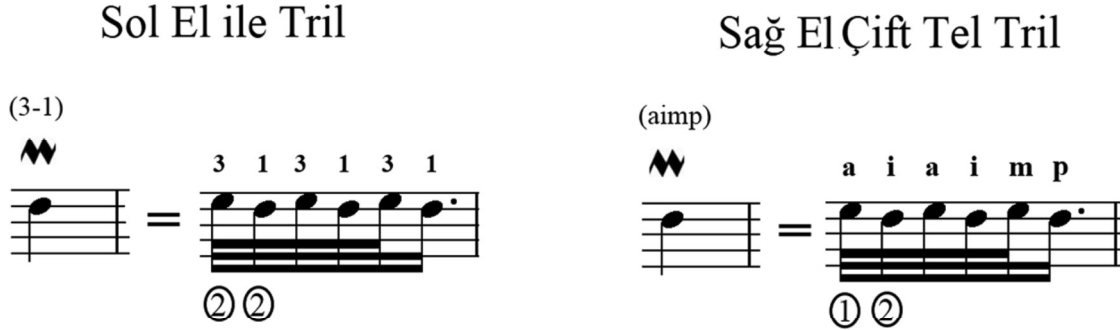

Görsel 1. Johann Sebastian Bach, 1720, Clavier-Büchlein vor Wilhelm Friedemann Bach. Imslp. Erişim: 02.11.2017. goo.gl/23C7aR

Klasik batı müziğinde Barok dönem süslemelerine dair en aydınlatıcı belgelerden biri; Johann Sebastian Bach'ın, oğlu Wilhelm Friedemann Bach için yazdığı 'Clavier-Büchlein vor Wilhelm Friedemann Bach' adlı derleme kitabında bulunmaktadır. Kitabın başında önce anahtarlar için bir açıklama sonra da süslemeler için bir kılavuz bulunmaktadır (Görsel 1).

Görsel 1'de gösterilen tablo için Bach, 'Değişik sembollerin açıklanması, belirli süslemelerin nasıl doğru çalınacağıının gösterilmesi.' (*Explication unterschiedlicher Zeichen, so gewisse Manieren artig zu spielen, andeuten.*) başlığını vermiştir. Jan de Kloe'nin ifade ettiği üzere trillo ve mordant gibi süsleme terimlerinin kesin anlamları zaman içerisinde değişikliğe uğramıştır (Kloe, 2007, s. 11). Bu bağlamda Bach'ın oğlu için yazdığı bu dokümanın günümüze ulaşabilmesiyle, zaman içerisinde değişikliklere uğramış süsleme stili ve sembollerine kendi zamanı açısından açıklık getirmiştir.

En sık karşılaşılan süslemelerden biri 'tr' veya 'tr' işaretiyle belirtilen *trill* (tril) süslemesidir. Görsel 2'de, bu süslemenin klasik gitarda seslendirilmesinde kullanılan en yaygın iki teknik örneklenmiştir.

Görsel 2. Klasik Gitarda Sol El ve Sağ El Çift Tel Süsleme.

Klasik gitar süslemelerinde kullanılan bu iki tekniğin yeri doldurulamaz ve icracıların her iki tekniğe de hâkim olmaları gerekmektedir. Bununla beraber her iki tekniğin kendi içlerinde avantaj ve dezavantajları vardır. Sol el ile yapılan süslemelerde, doğal bir müzikal ifade yakalanması ve seslerin birbirine karıştırılmadan çalınması birer avantaj iken; uzayan süslemelerde ses gürlüğünün devam ettirilmesinin zor olması bir dezavantajdır. Sağ el ile çalınan çift tel süslemelerde ise, icracının dinamiklere daha hâkim olması ve uzayan süslemelerin daha kolay çalınması gibi avantajlar varken sağ eldeki parmakların çoğunun süslemeyi seslendirmesinden dolayı polifonide kısıtlamalara neden olması bir dezavantajdır. Yazının devamında, çift tel ile yapılan süslemelerin neden olabileceği polifonik kısıtlamalara çözümler örneklerle gösterilmektedir.

2. Çift Tel Süslemelerde Sol El İle Seslendirme

Çift tel süslemelerde sol el ile seslendirme, sağ el ile süsleme seslendirilirken aynı anda seslendirilmesi gereken diğer partilerin (genellikle bas partisi) sol el parmakları ile seslendirilmesidir. Tekniğin farklı uygulamaları göz önüne alınarak ayrı başlıklar altında örneklerle açıklanacaktır.

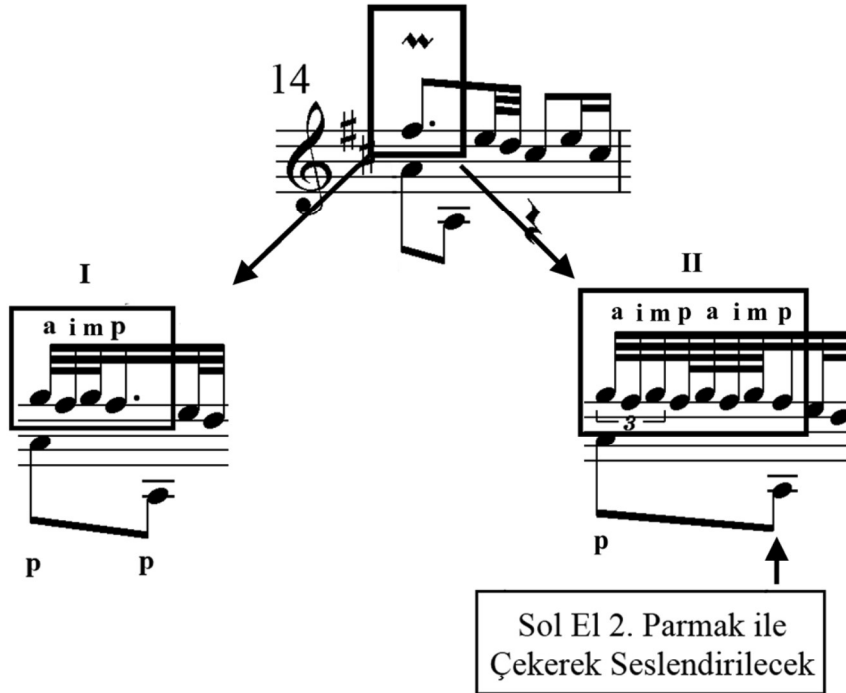
2.1. Boş Tel Seslerinin Sol El ile Çekilerek Seslendirilmesi

Görsel 3'te İtalyan besteci ve klavsençi Domenico Scarlatti'nin (1685-1757) K377 numaralı klavsen sonatından 14. ölçüye yer verilmiştir. Örnekte kutu içerisinde gösterilmiş 4. oktav *fa#* sesi, üzerinde tril işaretiyle verilmiştir. Oklar ile gösterilen kutular ise bu süslemenin çalınabileceği değişik varyantlardan çift tel tekniği kullanılarak çalınabilecek iki tanesinin açılarak notasyona alınmış halleridir.

Görsel 3'te '1' ile gösterilen ölçü, süslemenin en basit halde uygulanmasını gösterir. 4.

oktav sol ve *fa#* seslerinin iki tekrarından oluşan bu süsleme, sağ elde 'a' (yüzük), 'i' (işaret), 'm' (orta) ve 'p' (baş) parmağı ile seslendirildikten sonra 'p' parmağı ile bas partideki 2. oktav *la* sesi seslendirilir.

Görsel 3'te 'II' ile gösterilen ölçüde ise 'I' den farklı olarak süsleme uzatılmıştır. Eklenen sesler ile uzayan süsleme, 4. oktav *fa#* sesi ile 2. oktav *la* sesinin aynı anda seslendirilmesine sebep olmaktadır. Geleneksel çift tel teknikleri doğrultusunda hem 4. oktav *fa#* sesi hem de 2. oktav *la* sesinin 'p' parmağı ile seslenmesi gerektiğinden bu tür uzayan süslemelerin çalınması mümkün olmamaktadır. Geleneksel tekniklerin sınırlarının dışına çıkılan bu gibi durumlarda çözüm olarak 'sol el ile seslendirme' kullanılması önerilmektedir.

Görsel 3. Domenico Scarlatti, K377 Klavsen Sonatı, 14. ölçü, Gitar Uyarlaması A.O.Bursalioğlu. Kenneth, Gilbert. (1971). *Domenico Scarlatti: Sonates*, 8. Paris: Heugel, s. 76-79

Çözüm, Görsel 3'te 'II' numaralı ölçüde kutu içerisindeki son 4. oktav *fa#* sesinin 'p' parmağı ile çalınması ve aynı anda boş telde bulunan 2. oktav *la* sesinin sol el 2. parmak ile seslendirilmesidir. 2. oktav *la* sesi için sol el 2. parmağı, 5. teli sağ el parmağı gibi kavramalı daha sonra teli çekerek sesin oluşmasını sağlamalıdır.

2.2. Perdedeki Seslerin Sol El ile Vurularak Seslendirilmesi

Görsel 4'te Domenico Scarlatti'nin K377 numaralı klavsen sonatından 16. ve 18. ölçülere yer verilmiştir. Bir önceki örnekte olduğu gibi bu ölçülerdeki süslemeler de açılarak notasyona alınmıştır. (Aynı pasajdan örnekler olduğu göz önüne alınarak, bütünlüğü korumak amacıyla hepsi Görsel 3'te 'II' ile gösterilen süsleme çeşitlemesi ile örneklenmiştir.)

Görsel 4'te 16. ölçü kutu içerisinde süsleme ile verilen 4. oktav mi sesinin açılarak notas-

Yona alınmış hali (yatay ok ile gösterilen) yanındaki ölçüde verilmiştir. Görsel 3'teki örnekte olduğu gibi bu örnekte de süslemenin son sesi bas partisile aynı anda seslendirilmelidir. Bu durumda 'p' ile çalınan 4. oktav mi sesi ile beraber 2. oktav sol sesinin sol el parmakları ile seslendirilmesi gerekmektedir. Görsel 3'ten farklı olarak sol el teli çekilerek değil, 4. oktav sol sesi 6. tel 3. olduğundan, 2. parmak ile o perdeye vurularak, bas sesin seslendirilmesi gerekmektedir. Örnekte verilen 18. ölçüde de parmak ve perde değişikliği dışında çözüm aynıdır.

Görsel 4. Domenico Scarlatti, K377 Klavsen Sonatı, 16 ve 18. ölçüler Gitar Uyarlaması A.O.Bursalıoğlu.Kenneth, Gilbert. (1971). *Domenico Scarlatti: Sonates, 8*. Paris: Heugel, s. 76-79.

Sol el parmakları ile perdelere vurularak seslendirilme tekniği, 'legato' olarak adlandırılan bağlı çalma tekniğine benzemektedir. Aralarındaki fark, 'legato' tekniğinde sol el ile sesin vurularak seslendirilmesinden önce, kendinden bir önce gelen sesin sağ el ile seslendirilmiş olmasının gerekliliğidir. Ayrıca 'legato' tekniği genelde müzikal bir ifade olarak kullanılırken bu örnekte verilen teknik, bas yürüyüşünü seslendirecek başka sağ el parmağı olmadığından zorunluluktan doğmuştur.

Görsel 3 ve 4'te aynı eser üzerinden gösterilen örnekler bir bütün olarak değerlendirilirse, verilen çözümlerin icracının müzikal ifadesinde yaratabileceği potansiyel genişleme daha net anlaşılabilir. Sol el ile seslendirme olmaksızın, süslemeyi çift tel tekniğiyle seslendirmek isteyen bir icracının sadece Görsel 3 'I' de gösterilen uzunlukta ya da daha kısa yapması gerekir. Sol el ile seslendirme sayesinde bas partisini istediği zaman seslendirebilme imkânına kavuşan icracı, süslemeyi kendi ifadesine en uygun uzunlukta, dinamikte ve süsleme stilinde yapma özgürlüğüne kavuşmuştur.

2.3. Perdedeki Seslerin Sol El ile Çekilerek Seslendirilmesi

Görsel 5'te İtalyan besteci ve klavsençi Pietro Domenico Paradisi'nin (1707 – 1791) 2 numaralı klavye sonatına, Carlo Marchione'nin¹ gitar uyarlaması ile yer verilmiştir. Görsel 5'te verilen örnek sol el ile seslendirmenin, boş tel seslerini çekerek üretmenin dışında perdede basılı olan seslerin de çekilerek üretilebileceğini göstermek üzere verilmiştir.

¹ Carlo Marchione (1964-Roma): İtalyan klasik gitar virtüözü.

Görsel 5'te 37. ölçü kutu içerisindeki 4. oktav *si* sesi, üzerinde 'tr' süsleme işaretiyle verilmiştir. Bu süslemenin çift tel üzerinde yapılabilecek açılımı notasyon olarak 'I' de kutu içerisinde gösterilmiştir. Burada süsleme, 4. oktav *si* sesinin 'p' parmağı ile seslendirilmesi ile bitmiş ve sonra bas partisindeki 3. oktav *mi* sesinin 'p' parmağıyla seslendirilmesi ile ölçü devam etmektedir. Geleneksel çift tel tekniklerinin imkânları dâhilinde süsleme, 'I' de gösterildiği kadar uzatılabilmektedir.

37

tr

I a i m p

II a i m p a i m p

(8^{nc})

p

(8^{nc})

p

(8^{nc})

Sol El 1. Parmak ile 5. Tel 7. Pozisyona Basılırken, Sol El 3. Parmak ile Çekilerek Seslendirilecek

Görsel 5. Pietro Domenico Paradisi, Sonata II, Andante, Gitar uyarlaması Carlo Marchione, s. 1.

Görsel 5 'II' numaralı ölçüde gösterildiği üzere süsleme 'I' de olduğundan daha uzun verilmiştir. Bu uzama ile 4. oktav *si* sesi ile 3. oktav *mi* sesi aynı anda seslendirilmek durumundadır. 3. oktav *mi* sesinin önceden 5. tel 7. pozisyonda basılı olması nedeniyle sol el ile vurularak seslendirilmesi mümkün değildir. Çözüm, pozisyona 1. parmak ile basılı olan *mi* sesinin 3. parmak ile çekilerek seslendirilmesidir.

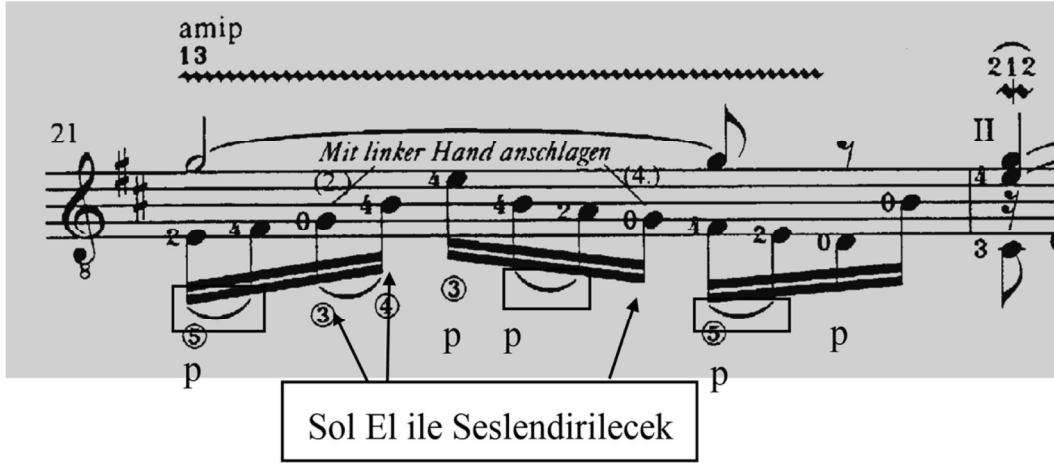
Görsel 6. Alp Ozan Bursalioğlu, P.D.Paradisi - Sonata for Keyboard no.2.
Erişim: 02.11.2017 goo.gl/1yYf5h²

² Performans videosundan kare.

Görsel 6'da örneğe konu olan 3. oktav *mi* sesinin sol el 3. parmak ile çekilerek seslendirilmesi gösterilmektedir.

2.4. Sol El ile Seslendirmenin Farklı Kombinasyonlar ile Uygulanması

Görsel 7'de Alman besteci ve org virtüözü Johann Sebastian Bach'ın (1685-1750) BWV 825 numaralı çembalo partitasına, Tilman Hoppstock'un³ gitar uyarlaması ile yer verilmiştir. Önceki örneklere kıyasla bu örnek, süslemenin çok daha uzun olması ve yürüyen bir bas partisine sahip olması nedeniyle daha karmaşık bir yapıdadır. Görsel 7'de 21.ölçünün son vuruşuna kadar seslenecek olan süsleme 4. oktav *sol* sesi üzerinde verilmiştir. Bu süsleme ile beraber onaltılık notalar ile verilmiş bas partisinin çalınması gerekmektedir. Bu durumda çift tel süsleme yapılırken onaltılıklar ile verilen tüm bas seslerin sağ el ile seslendirilmeleri mümkün değildir. Bu nedenle eserin gitara uyarlamasını yapan Tilman Hoppstock, bazı seslerin sol el ile seslendirilmesi çözümünü önermiştir.

Görsel 7. Johann Sebastian Bach, 1726, *Partita Nr.1 Sarabande*, Gitar Uyarlaması Tilman Hoppstock, Darmstadt: Musikverlag Prim, s. 11.

Görsel 7'de oklar ile gösterilen seslerin, sol el ile seslendirilmesi çözüm olarak sunulmuştur. Melodide süsleme devam ettirilirken, ilk vuruşta (ok ile gösterilen) 3. oktav *sol* sesi, sol el 2. parmak ile 3. tel çekilerek seslendirilir. Hemen sonra gelen 3. oktav *si* sesi, 4. tel 7. perdeye 4. parmak ile vurularak seslendirilir. Ölçünün ikinci vuruşundaki son onaltılık nota olan 3. oktav *sol* sesi ise bu sefer sol el 4. parmak ile 3. telin çekilmesiyle seslendirilir. Bas yürüyüşte verilen diğer onaltılık sesler, ya kutu ile gösterilen sol el legato tekniğiyle ya da süslemede o esnada kullanılmayan sağ el 'p' parmağıyla seslendirilir.

Tilman Hoppstock'un uyarlamasında kullandığı sol el ile seslendirme kombinasyonları sayesinde, geleneksel tekniklerin imkânlarının dışında kalan bu pasajın icrası mümkün hale gelmiştir.

³Tilman Hoppstock (1961): Alman akademisyen ve gitar virtüözü.

3. Sonuç

Çift tel süslemeler ve sol el ile seslendirmenin birleştirilmesi sayesinde icracılara kendilerini daha iyi ifade edebildikleri, süslemelerin uzunluğu ve aksanları açısından daha esnek olabildikleri teknik imkânlar sağlanabilmektedir. Bu imkânlar, yeni yapılacak uyarlamalarda kullanılabilmesi gibi aynı zamanda diğer enstrümanlardan gitara önceden uyarlanmış eserlerin süslemelerinde de doğrudan kullanılabilir. Önceden gitara uyarlanmak istenen fakat süslemeler veya kontrpuan nedeniyle gitara uyarlanması mümkün olmayan pasajlara sahip eserlerin icrası için de çözüm getirebilmektedir.

Makale boyunca barok dönem bestecilerin eserlerinden örnekler ile açıklanan sol el ile seslendirme tekniği, diğer dönem eserlerinde de gerekli görülen durumlarda kullanılabilen ve geleneksel tekniklerin sunduğu imkânların dışında kalan pasajların icrası için bir çözüm kaynağı olabilmektedir.

Çift tel süslemelerde sol el ile seslendirme gibi yenilikçi tekniklerin daha geniş bir icracı kitlesine yayılması durumunda, yapılan uyarlamaların bestecisine daha sadık ve icracının müzikal ifadesinde daha özgür olmasının önü açılabilir. Tekniğin daha çok icracı ile buluşması; potansiyel kullanım alanları göz önünde bulundurulduğunda, bu makalede gösterilen uygulamaların dışında farklı uygulamalarının doğmasına ve böylece başka tekniklerin ve repertuvarların oluşmasına katkı sağlayabilir.

Kaynakça

Bach, Johann Sebastian. (1720). "Clavier-Büchlein vor Wilhelm Friedemann Bach". Imslp. Erişim: 02.11.2017. goo.gl/23C7aR

Bach, Johann Sebastian. *Partita Nr 1 D-Dur Bwv 825*. (Gitar Uyarlaması Tilman Hoppstock). Darmstadt: Musikverlag Prim.

Bursalıoğlu, Alp Ozan. (2011). *P.D.Paradisi - Sonata for Keyboard no.2* [performans videosu]. Erişim: 01.11.2017. goo.gl/1yYf5h

Encyclopædia Britannica. Erişim: 09.11.2017. goo.gl/W7d7FR

Gilbert, Kenneth. (1971). *Domenico Scarlatti: Sonates, 8*. Paris: Heugel.

Kloe, Jan de. (2007). *Cross-string Ornamentation Technique*. Québec: Doberman-Yppan.

Paradisi, Pietro Domenico. *Sonata-II*. (Gitar Uyarlaması Carlo Marchione). Yayınlanmamış Müzik Edisyonu.

Tilman Hoppstock - Curriculum vitae. Erişim: 09.11.2017. goo.gl/ePFTTq